

Η χειρονομία του ξυρίσματος

Τα εργαλεία του κομμωτή είναι αυτά του κηπουρού σε μικρογραφία. Οι δύο χειρονομίες, λοιπόν, είναι συγκρίσιμες. Μια τέτοια σύγκριση θέτει ερωτήματα τα οποία, εάν ληφθούν σοβαρά υπόψη, μπορούν να φωτίσουν ορισμένα επίκαιρα υπαρξιακά προβλήματα. Μπορούμε, για παράδειγμα, να ρωτήσουμε εάν στην περίπτωση της κηπουρικής έχουμε να κάνουμε με ένα είδος διευρυμένης κοσμητικής ή εάν, αντίθετα, τα ινστιτούτα ομορφιάς δεν είναι παρά εργαστήρια μιας πολεοδομίας σε μικρογραφία. Μπορούμε να αναρωτηθούμε εάν το γκαζόν είναι ένα είδος προαστιακής γενειάδας ή εάν η γενειάδα είναι ένα είδος φορητής χλόης. Εάν η χειρονομία του κηπουρού σε σχέση με τη χλόη την «ετεροποιεί» (τη μετατρέπει σε πελάτισσα ενός ινστιτούτου ομορφιάς) ή εάν η χειρονομία του κομμωτή σε σχέση με την πελάτισσα την «πραγματοποιεί» (τη μετατρέπει σε προαστιακό κήπο). Μπορούμε να αναρωτηθούμε εάν γινόμαστε γκαζόν για εμάς τους ίδιους όταν ξυριζόμαστε. Κυρίως, πρέπει να αναρωτηθούμε εάν η μόδα (αυτό το μυστηριώδες φαινόμενο που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη εποχή) παίζει τον ίδιο ρόλο στις δύο χειρονομίες. Μπορούμε να συγκρίνουμε το μήκος των μαλλιών και των γενειάδων με την τάση που μας έλκει προς μία εξοχική κατοικία, και μπορούμε να αναπαραστήσουμε με υπερκείμενες καμπύλες τις δύο διαδικασίες;

Πρέπει να καθιερώσουμε ένα *tertium comparationis*¹, για παράδειγμα ένα «πνεύμα της εποχής», ένα «ύφος» ή μία «υλιστική διαλεκτική»; Η ομοιότητα ανάμεσα στο ξυράφι και τη μηχανή του γκαζόν, ανάμεσα στη χειρονομία της περιποίησης της γενειάδας και του κουρέματος του φράχτη καθιστά αναπόφευκτα αυτού του τύπου τα ερωτήματα, διότι πρέπει να αναρωτηθούμε ποιος είναι ο σκοπός του ξυραφιού και της μηχανής του γκαζόν, ποια είναι η πρόθεση της χειρονομίας της περιποίησης και του κουρέματος. Δεδομένης της ομοιότητάς τους, ο σκοπός οφείλει και αυτός να είναι όμοιος; Η απάντηση είναι εξίσου αναπόφευκτη. Πρόκειται για χειρονομίες των οποίων σκοπός είναι η δράση σε μία ακαθόριστη περιοχή ανάμεσα στον άνθρωπο και τον κόσμο, σε ένα «no man's land» που δεν είναι πλέον ο άνθρωπος, αλλά όχι ακόμα ο κόσμος, και την οποία μπορούμε να ονομάσουμε «το δέρμα». Μπορούμε να θεωρήσουμε τη χειρονομία του κομμωτή και εκείνη του κηπουρού ως δύο είδη της τάξης «δερματολογική χειρονομία». Πρέπει, λοιπόν, να συλλάβουμε αυτή την έντονα προβληματική πλευρά του ενδιάμεσου στην ύπαρξη και τον κόσμο μέσα στον οποίο αυτή υπάρχει πεδίου, η οποία γίνεται ορατή χάρη στη σύγκριση με την κηπουρική όταν εγκύπτουμε στη χειρονομία του ξυρίσματος.

Η χειρονομία του ξυρίσματος αλλάζει τον οντολογικό τόπο των τριχών, της γενειάδας. Πριν από τη χειρονομία αποτελούν μέρος του σώματος και έπειτα βρίσκονται μέσα στη μηχανή του ξυρίσματος. Η αλλαγή του οντολογικού τόπου είναι χαρακτηριστική κάθε χειρονομίας εργασίας. Με την εργασία αλλάζουμε το οντολογικό αξίωμα ενός αντικειμένου, για παράδειγμα μεταφέρουμε ένα φυσικό αντικείμενο στον τομέα του πολιτισμού και έτσι μετατρέπουμε ένα δεδομένο σε πράξη. Εντούτοις, η χειρονομία του ξυρίσματος δεν είναι μία πραγματική χειρονομία

1. ΣτΜ Τρίτον της ομοιώσεως (η ποιότητα που βρίσκεται πίσω από δύο συγκρινόμενα πράγματα, ο κοινός παρονομαστής).

εργασίας, αφού δεν αλλάζει ένα αντικείμενο: αλλάζει το υποκείμενο της χειρονομίας. Μπορούμε, λοιπόν, να πούμε ότι με το ξύρισμα εργαζόμαστε επάνω στον ίδιο μας τον εαυτό, αλλά ένας τέτοιος ισχυρισμός είναι ιδιαίτερα αμφίβολος. Από τη μία πλευρά, κάθε χειρονομία εργασίας αλλάζει τον εργάτη, και αυτή είναι, άλλωστε, η ίδια η βάση του μαρξισμού: η χειρονομία της κατασκευής της μπότας μετατρέπει τον εργάτη σε υποδηματοποιό, και είναι αυτή η μετατροπή, και όχι η μπότα, η πραγματική σημασία της εργασίας. Αλλά στην περίπτωση της χειρονομίας του ξυρίσματος δεν έχουμε να κάνουμε με αυτό τον τύπο μετατροπής του εαυτού: όταν ξυριζόμαστε δε γινόμαστε κομμωτές. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν χειρονομίες που έχουν ως πρόθεση τη μετατροπή του εαυτού, οι οποίες δε μπορούν να θεωρηθούν χειρονομίες εργασίας, όπως για παράδειγμα η χειρονομία του διαβάσματος και η χειρονομία του ταξιδιού. Πρόθεση της χειρονομίας του ξυρίσματος δεν είναι η αλλαγή του εαυτού με αυτή την έννοια. Πρέπει να δεχτούμε ότι η χειρονομία του ξυρίσματος δεν έχει πρόθεση ούτε να αλλάξει ένα αντικείμενο, ούτε να αλλάξει τον εαυτό, μολονότι μεταφέρει τις τρίχες της γενειάδας, και μολονότι αυτό αλλάζει το υποκείμενο της χειρονομίας. Ποια είναι η πρόθεσή της;

Είναι μία χειρονομία τελετουργική, όπως η προσευχή ή ο διαλογισμός στη γιόγκα; Που δεν έχει πρόθεση, αλλά που αλλάζει το υποκείμενο; Η χειρονομία του ξυρίσματος έχει, προφανώς, καθορισμένη πρόθεση και η αλλαγή που προκαλεί στο υποκείμενο δεν είναι του τύπου της αλλαγής μέσα από την προσευχή. Οφείλουμε να δεχτούμε ότι η χειρονομία του ξυρίσματος δεν είναι ούτε εργασία (κατευθυνόμενη προς τον κόσμο) ούτε τελετουργικό (κατευθυνόμενη προς τον εαυτό), αλλά ότι πρόκειται για μία χειρονομία ενδιάμεση. Μία χειρονομία που καλείται να αλλάξει το δέρμα που παρεμβάλλεται ανάμεσα στον άνθρωπο και τον κόσμο.

Χάρη σε αυτή τη χειρονομία, οι τρίχες της γενειάδας μεταφέρονται από το σώμα μου μέσα στο ξυράφι, αλλά όταν εξετάσει κανείς αυτή τη θέση, αντιλαμβάνεται πόσο η χειρονομία του ξυρίσματος είναι διαφοροποιημένη, αμφίβολη, δερματολογική. Πόσο δύσκολο είναι να κάνει διαχωρισμούς στο διαφορούμενο πεδίο που παρεμβάλλεται ανάμεσα σε εμένα και τον κόσμο, διότι οι τρίχες της γενειάδας αποτελούν, πράγματι, μέρος του σώματός μου; Δεν είναι, αντιθέτως, εκκρίσεις που το σώμα μου αρνείται χωρίς να μπορεί να τις αποβάλλει; Και όταν το ξυράφι τις κόβει, δεν υψώνει, για να το πούμε έτσι, τη θέληση του σώματος; Οι κομμένες τρίχες βρίσκονται μέσα στο ξυράφι αλλά δεν είναι, εντούτοις, όπως το ξυράφι. Και αυτό δεν καθιστά αναπόφευκτο το δύσκολο ερώτημα της λεγόμενης «οργανικότητας»;

Μπορώ να θεωρήσω το ξυράφι ως προεκταμένο όργανο του σώματος μου και αυτός είναι, εξάλλου, ο ορισμός της λέξης «εργαλείο»: προέκταση του σώματος. Στην περίπτωση αυτή, είμαι υποχρεωμένος να δεχτώ ότι η χειρονομία του ξυρίσματος δεν επιφέρει καμία οντολογική αλλαγή. Μεταφέρει τις τρίχες της γενειάδας από ένα τόπο του σώματος σε ένα άλλο τόπο του σώματος. Αλλά αυτό με υποχρεώνει επίσης να θεωρήσω το σώμα ως ένα σύνολο εργαλείων, ως συσκευή (σύμφωνα με την ιουδαιο-χριστιανική παράδοση, δεν είμαι ένα σώμα αλλά έχω ένα σώμα, δηλαδή μία συσκευή). Με αυτή την οπτική, δεν υφίσταται οντολογική διαφορά ανάμεσα στην οργανικότητα και τη μηχανικότητα (ανάμεσα σε χέρι και ξυράφι) και η κυβερνητική επιβεβαιώνει, άλλωστε, αυτή την ιουδαιο-χριστιανική ιδεολογία, αλλά όταν με παρατηρήσω κατά τη χειρονομία του ξυρίσματος, η χριστιανική μου πίστη ταλαντεύεται, διότι όχι μόνο βλέπω ότι το ξυράφι δεν έχει καμία σχέση με το σώμα μου, αλλά ότι, επίσης, οι κομμένες τρίχες δεν έχουν καμία σχέση με τις άκοπες. Ο θάνατος δεν έχει καμία σχέση με την απώλεια ενός ξυραφιού ούτε με την περιποίηση της γενειάδας. Το "no man's land" στο οποίο κινούμαι

όταν ξυρίζομαι, αυτό το πεδίο της δερματολογίας, προκαλεί την κατάρρευση των ιδεολογιών.

Όταν ξυρίζομαι είμαι ταυτόχρονα ενεργών και παθών. Ενεργώ και παθαίνω, αλλά παρά τον Hegel και το Marx, δεν υπάρχει διαλεκτική σε αυτή την εμπειρία. Η εμπειρία του χεριού που ενεργεί με το ξυράφι δεν αρνείται την εμπειρία του δέρματος που υπόκειται αυτό το χειρισμό. Το χέρι κυριαρχεί το πρόσωπο, το πρόσωπο κυριαρχείται από το χέρι, οι δύο εμπειρίες είναι ταυτόχρονες, αλλά δεν δημιουργείται «ταξική πάλη» ανάμεσα σε κυρίαρχο και κυριαρχούμενο. Αντιθέτως, δημιουργείται ένα είδος συγχώνευσης ανάμεσα στην ενέργεια και το πάθος, στην ενεργητικότητα και την παθητικότητα, εν ολίγοις, μία εμπειρία «του ορίου». Γι' αυτή μας μιλούν οι μυστικιστές, αλλά αμφιβάλλω εάν συμφωνούν με τον παραλληλισμό των εμπειριών τους με εκείνη της χειρονομίας του ξυρίσματος, διότι οι μυστικιστές δε μπορούν να δεχθούν ότι οι εμπειρίες τους είναι δερματολογικές (ότι λαμβάνουν χώρα στο πεδίο ανάμεσα στον άνθρωπο και τον κόσμο).

Ενέργεια και πάθος θέτουν το πρόβλημα του πόνου. Θα λέγαμε ότι η χειρονομία του ξυρίσματος είναι επιδερμική, επιφανειακή, αφού δεν πονά πολύ. Θα λέγαμε: υπάρχουν πιο βαθιές δερματολογικές χειρονομίες, για παράδειγμα εκείνη της δερματοστιξίας και εκείνη της λεγόμενης πλαστικής εγχείρισης («face-lifting»). Η απόδειξη έγκειται στο γεγονός ότι οι χειρονομίες αυτές είναι πιο οδυνηρές. Διεισδύουν πιο βαθιά στο δέρμα απ' ότι η χειρονομία του ξυρίσματος (διεισδύουν και στα τρία, στο δέρμα με κατεύθυνση την ψυχή και προέλευση τον κόσμο). Ο πόνος ως σύμπτωμα της διείσδυσης και ο βαθμός του πόνου ως μέτρο βάθους της αυτοκριτικής. Αλλά, χωρίς καμία αμφιβολία, πρόκειται για βλακείες (ιδεολογίες που φέρνει στην επιφάνεια η κακή προτεσταντική, καπιταλιστική και σοσιαλιστική συνείδηση, για την οποία κάθε διείσδυση πρέπει απαραίτητα να προκαλεί πόνο).

Η χειρονομία του ξυρίσματος, όπως εκείνη της δερματοστιξίας και της «ανόρθωσης» προσώπου, εκτίθεται στον κίνδυνο του πόνου, αλλά με έναν τρόπο διαφορετικό από τις άλλες δύο χειρονομίες. Το τατουάζ και η πλαστική εγχείρηση είναι χειρονομίες απαραίτητα οδυνηρές και εναπόκειται στην τεχνολογική πρόοδο να ελαχιστοποιήσει τον πόνο, γιατί στον κόσμο της τεχνικής ο πόνος είναι το αντίθετο της ευτυχίας, δηλαδή το αντίθετο της πρόθεσης της τεχνικής προόδου. Αλλά η χειρονομία της περιποίησης της γενειάδας δεν είναι απαραίτητως οδυνηρή και δε φοβάται τον πόνο, αντίθετα, τον αποδέχεται, διότι ο πόνος είναι ένα σημάδι ότι το δέρμα κινδυνεύει να αιμορραγήσει και είναι το αίμα αυτό που φοβάται η χειρονομία του ξυρίσματος. Το αίμα και όχι ο πόνος είναι το αντίθετο της πρόθεσης της χειρονομίας του ξυρίσματος. Κατ' αυτή την έννοια, ο πόνος υπηρετεί την πρόθεση της χειρονομίας του ξυρίσματος.

Κάθε τεχνική πρόοδος στη χειρονομία του ξυρίσματος έχει σκοπό την αποφυγή του αίματος και όχι μόνο αυτού αλλά κάθε συμπτώματος αίματος, όπως για παράδειγμα του ερεθισμού του δέρματος. Περιβαλλόμεστε από διαφημιστικά μηνύματα που υπόσχονται την ευτυχία που προκαλεί η χειρονομία του ξυρίσματος, όχι χάρη στον εκμηδενισμό του πόνου, αλλά του αίματος, γιατί ευτυχία σε αυτή την περίπτωση είναι να μη διεισδύσει κανείς στο δέρμα, να παραμείνει στην επιφάνεια, να είναι δερματολογικός με τη ριζική έννοια του να είναι επιδερμικός... Με την ανακάλυψη αυτή βρήκαμε, επιτέλους, που έγκειται η ουσία της χειρονομίας του ξυρίσματος.

Πρόκειται για μία χειρονομία που αφαιρεί τις τρίχες που καλύπτουν το πρόσωπο, αλλά πρόθεσή της δεν είναι να ανοίξει το πρόσωπο στον κόσμο, ούτε να επιτρέψει στον κόσμο μία πρόσβαση στο πρόσωπο. Η χειρονομία του ξυρίσματος δε θέλει να καταστήσει ορατό ένα πρόσωπο, ούτε να επιτρέψει σε αυτό την εμπειρία των ανέμων του κόσμου, διότι εάν αυτή ήταν η πρόθεση της χειρονομίας, ο ερεθισμός του δέρμα-

τος δε θα ήταν το αντίθετό της, αλλά μία περίπτωση οριακή: ένα ερεθισμένο πρόσωπο θα ήταν μία περίπτωση προσώπου ξυρισμένου πέραν της τελειότητας. Ο ερεθισμός του δέρματος είναι, στην πραγματικότητα, το αντίθετο ενός καλοξυρισμένου προσώπου. Πρόθεση της χειρονομίας δεν είναι, κατά συνέπεια, η κατάλυση του ορίου ανάμεσα στο πρόσωπο και τον κόσμο, ανάμεσα στο «εγώ» και το «αυτός». Αντιθέτως, πρόθεσή της είναι η επιβεβαίωση αυτού του ορίου. Η χειρονομία του ξυρίσματος δείχνει το δέρμα, προβάλλει το δέρμα. Είναι μία χειρονομία που επιβεβαιώνει το δέρμα, που επιμένει, δηλαδή, στο οριακό σημείο ανάμεσα σε εμένα και τον κόσμο. Εάν ξυρίζομαι, είναι γιατί θέλω να με προσδιορίσω σε σχέση με τον κόσμο.

Η χειρονομία του ξυρίσματος αφαιρεί τις τρίχες όχι γιατί κρύβουν το πρόσωπο, αλλά γιατί κρύβουν το δέρμα. Η χειρονομία αρνείται τις τρίχες γιατί θολώνουν τη διαφορά ανάμεσα σε εμένα και τον κόσμο. Η γενειάδα γίνεται αντικείμενο άρνησης διότι δεν επιτρέπει τον προσδιορισμό μας σε σχέση με τον κόσμο. Οι γενειοφόροι αρνούνται την προσπάθεια εντοπισμού της ταυτότητας που καταβάλλει η χειρονομία του ξυρίσματος. Αφήνουν σε αβεβαιότητα τη διαφορά ανάμεσα σε εμένα και τον κόσμο. Οι νεαροί που δεν ξυρίζονται δε θέλουν να κρυφτούν πίσω από τη γενειάδα. Αντιθέτως, θέλουν να δοθούν στον κόσμο χάρη στη και με τη γενειάδα.

Στην ουσία, λοιπόν, η χειρονομία του ξυρίσματος είναι μία επιβεβαίωση του ορίου ανάμεσα σε εμένα και τον κόσμο. Μία χειρονομία που επιβεβαιώνει το δέρμα. Πρόκειται για μια διαπίστωση σημαντική, αφού ανοίγει ένα ολόκληρο πεδίο για την έρευνα. Για παράδειγμα: τα διαφορετικά είδη γενειάδας δεν πρέπει να θεωρηθούν ως μάσκες, αλλά ως ανοίγματα προς τον κόσμο και αυτό μπορεί να επιτρέψει μία νέα θέαση της φιλοσοφίας της ιστορίας (ξυρισμένος Καίσαρας, γενειοφόρος Ιησούς). Μπορεί να επιτρέψει μία νέα θέαση του φαινομένου της μόδας

(ο σταλινικός και χιτλερικός μυστακοφόρος). Μπορεί να επιτρέψει μία νέα θέαση του « woman's lib» (ο στηθόδεσμός ως παράλληλο προς τη χειρονομία του ξυρίσματος φαινόμενο). Αλλά παρά τη θελκτικότητά τους, οι αναζητήσεις αυτές οδηγούν σε ένα πεδίο εξαιρετικά περίπλοκο ώστε να μπορέσουμε να τις ακολουθήσουμε εδώ. Πρέπει, λοιπόν, να αρκεστούμε στη διαπίστωση ότι η χειρονομία του ξυρίσματος επιβεβαιώνει το δέρμα, δηλαδή το διαχωρισμό ανάμεσα στον άνθρωπο και τον κόσμο και επιτρέπει, όταν την αναλύουμε, τη θέαση του διφορούμενου μιας τέτοιας επιβεβαίωσης του ορίου.

Εάν αφιερώνομαι στο δέρμα, όπως κάνω όταν ξυρίζομαι, προσδιορίζω τον εαυτό μου σε σχέση με τον κόσμο, αλλά «προσδιορίζω» σημαίνει αρνούμαι με τις δύο σημασίες αυτού του όρου. Προσδιορίζω αρνούμενος, λέγοντας αυτό που το υπό προσδιορισμό πράγμα δεν είναι (όταν προσδιορίζω μία καρέκλα ως έπιπλο, της δεσμεύω μία θέση την οποία δε μπορεί να εγκαταλείψει). Προσδιορίζω, λοιπόν, σημαίνει ελαττώνω. Όταν ξυρίζομαι ελαττώνομαι και όχι γιατί χάνω τρίχες. Ελαττώνομαι γιατί προσδιορίζομαι. Και όταν ξυρίζομαι, ελαττώνω τον κόσμο παρά το γεγονός ότι του προσθέτω τρίχες. Τον ελαττώνω γιατί έχοντας προσδιορίσει τον εαυτό μου αποσύρομαι από τον κόσμο.

Το ξυράφι είναι μια μηχανή προσδιορισμού. Με επανακόπτει από τον κόσμο. Η εμπειρία που έχω κατά τη διάρκεια της χειρονομίας είναι αυτή του προσδιορισμού. Για το λόγο αυτό δεν είναι διαλεκτική. Το χέρι με το ξυράφι προσδιορίζει το όριο ανάμεσα σε εμένα και τον κόσμο, και το δέρμα που, με αυτό τον τρόπο, γίνεται όριο, γίνεται η λύση του εγώ. Δεν είναι Hegel, ούτε Marx, είναι Descartes. Το ξυράφι είναι το όργανο της καρτεσιανής *clara et distincta perceptio*². Κάθε πρωί, όταν ξυρίζομαι, επαναπροσδιορίζω με καρτεσιανό τρόπο το (σκεπτόμενο ή μη)

2. ΣτΜ Καθαρή και διακριτή αντίληψη.

πράγμα που είμαι, το οποίο και απειλείται από τους ομφάλιους λώρους που φυτρώνουν κάθε νύχτα για να με συνδέσουν με τον κόσμο ώστε να πάψω να είμαι πράγμα και να ξαναγίνω ύπαρξη.

Η αφιέρωση στο δέρμα είναι μία αφιέρωση διφορούμενη. Καθίσταται δυνατή διότι το δέρμα είναι προσεγγίσιμο, και είναι προσεγγίσιμο και από τις δύο πλευρές. Μπορώ να το προσεγγίσω από έξω (ξυράφι) και από μέσα (ερεθισμός). Με αυτή την έννοια είναι διαπερατό. Αλλά χάρη σε αυτή την υπαρξιακή όσμωση το δέρμα γίνεται όριο. Η όσμωση αποκλείει κάθε διαλεκτική. Όποιος αφιερώνεται στο δέρμα γίνεται στατικός, φορμαλιστής, οσμωτικός. Επιβεβαιώνει τη διαφορά ως ταυτότητα. Γι' αυτό το λόγο η εμπειρία του χεριού και εκείνη του προσώπου δεν αντιφάσκουν κατά τη χειρονομία. Το ξύρισμα είναι μία χειρονομία συντηρητική. Δε μπορούμε να φανταστούμε έναν δικτάτορα ή έναν τεχνοκράτη με γενειάδα. Η αφιέρωση στο δέρμα είναι μία εγκατάλειψη του εαυτού, ακριβώς γιατί είναι μία επιβεβαίωση του προσδιορισμού του εαυτού σε σχέση με τον κόσμο. Αυτή είναι η αντίφασή της.

Ας ξαναπάρουμε τη σύγκριση ανάμεσα στη χειρονομία του ξυρίσματος και σε εκείνη του κηπουρού (ή του πολεοδόμου, ή του οικολόγου). Τι κάνουν; Δεν δουλεύουν με την έννοια της θέλησης να αλλάξουν τον κόσμο (δε θέλουν να εξανθρωπίσουν τον κόσμο μολονότι το ισχυρίζονται). Ούτε αλλάζουν τον άνθρωπο (δε θέλουν να εκκοσμικεύσουν τον άνθρωπο μολονότι το ισχυρίζονται). Επιβεβαιώνουν το δέρμα, είναι αφιερωμένοι στο όριο ανάμεσα στον άνθρωπο και τον κόσμο. Δε θέλουν να «σώσουν» τον κόσμο για τον άνθρωπο ή τον άνθρωπο για τον κόσμο, θέλουν «να σώσουν τη θάλασσα, το δάσος, κ.τ.λ.», δηλαδή το περιβάλλον, το δέρμα. Παντού ο κόσμος και ο άνθρωπος είναι στα πρόθυρα της εξαφάνισης προκειμένου να παραχωρήσουν τη θέση τους στο καρκινώδες δέρμα (στο περιβάλλον, στη νέα πόλη, στις εργατικές κατοικίες, εν συντομία: στον *οίκο*). Ο υπαρξιακά βιωμένος κόσμος γίνεται πα-

ντού ένας «υπό διαρρύθμιση χώρος» και ο άνθρωπος γίνεται παντού ο κάτοικος μιας κατοικίας. Είναι προσδιορισμένος και προσδιορίζεται (είναι προλετάριος, Γάλλος, υπερήλικας και φορολογούμενος): ο άνθρωπος ξυρίζεται και τον ξυρίζουν καθημερινά. Από αυτό το σημείο ξεκινά η «κοσμική» εποχή με την τρέχουσα αλλά και με την ετυμολογική της έννοια: η κοσμική εποχή είναι η εποχή όπου η κοσμική είναι η κυρίαρχη ιδεολογία.

Έτσι, παντού βλέπουμε μόνο το δέρμα, αλλά υπάρχει και η αντίθετη τάση. Υπάρχουν αυτοί που αφήνουν τη γενειάδα τους να μακρύνει, αυτοί που αρνούνται να προσδιοριστούν και να τους προσδιορίσουν, για τους οποίους ο κόσμος δεν είναι περιβάλλον αλλά περιπέτεια. Που δεν επιδιώκουν να βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής αλλά να υπάρξουν. Που δε θέλουν να χωροτάξουν, αλλά να κατακτήσουν τον κόσμο. Αρνούνται τη μοντέρνα εποχή γιατί αρνούνται τη μόδα, την κοσμητική, με το να αρνούνται το δέρμα. Υπάρχουν αυτοί που δεν είναι πια μοντέρνοι. Δεν ξυρίζονται πια. Έχω την εντύπωση ότι ο αριθμός τους ελαττώθηκε τα τελευταία χρόνια και έτσι το κείμενο αυτό δεν τελειώνει μέσα σε ένα κλίμα αισιοδοξίας. Δε σταματάμε εύκολα τη χειρονομία του ξυρίσματος.